

*Д.Ю. Білінський
Житомир*

**РОЛЬОВА КОНФІГУРАЦІЯ ПЕРСОНАЖНОГО
МОВЛЕННЯ БРИТАНСЬКОЇ ДРАМИ**

Наше дослідження направлене на виявлення того, яким чином персонажне мовлення сучасної британської драми демонструє рольову асиметрію. Під роллю у сучасній лінгвістиці розуміють стійкий шаблон поведінки, який включає в себе дії, думки, та почуття особи. Рольовою поведінкою, відповідно, називають таку поведінку

людини, яка відповідає її соціальній позиції, будується за певним зразком та має обмеження: виконавець ролі має певні права та обов'язки. Ролі мають нормативний характер, оскільки виконавці ролей мають дотримуватися певних норм поведінки, які передбачені роллю [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 23].

Поняття ролі тісно пов'язано із цілим рядом термінів: позиція – місце, яке займає особа в системі соціальних відносин; сегменти позиції – сукупність соціальних зв'язків; рольові очікування – соціальні норми, які розглядають на особу у зв'язку з її роллю; рольові партнери – агенти рольових очікувань; рольові правила – внутрішній контроль за рольовою діяльністю [0, с. 44].

Ролі обумовлені постійними та непостійними характеристиками особи, відповідно до чого виділяють довгострокові та короткострокові ролі [6, с. 5]. Крім того, виділяють соціальні, міжособистісні та внутрішньо-групові ролі. Рольові та особистісні якості людей мають свідомий й та позасвідомий характер [4, с. 10].

Як вже зазначалося, ролі мають динамічний характер, оскільки існує непостійний, тимчасовий зв'язок між роллю та її носієм. Цю властивість можна охарактеризувати за допомогою наступних характеристик: особа може виконувати декілька ролей одночасно; особа може змінювати ролі; певна роль може належати декільком особам одночасно; набуття або втрата ролі відбувається за певними правилами [5, с. 269].

Між ролями існує бінарний зв'язок, який може бути симетричним та асиметричним. Симетричний зв'язок передбачає рівноправність та незалежність учасників, асиметричний зв'язок – залежність між учасниками.

Аналіз персонажного мовлення британської драми ХХ століття показує, що ролі персонажів накладають відбиток на їх мовлення. При цьому довгострокові ролі можуть входити у протиріччя із короткостроковими ролями [3, с. 103]. У наведеному нижче прикладі комунікативна взаємодія відбувається між інспектором поліції та містером Берлінгом:

Inspector: *Mr. Birling?*

Birling: *Yes. Sit down inspector.*

Inspector: *(sitting) Thank you, sir.*

Birling: *Have a glass of port – or a little whisky?*

Inspector: *No, thank you, Mr. Birling. I'm on duty.*

Birling: *You're new, aren't you?*

Inspector: *Yes, sir. Only recently transferred.*

Як бачимо з прикладу, кооперація відбувається як наслідок невідповідності рівня статусу та ролі: містер Берлінг має високий статус у спільноті, проте його короткостроковою роллю є роль потенційного підозрюваного; інспектор поліції навпаки має невисокий статус, але у розмові з потенційним підозрюваним його роль офіційної особи є домінуючою. Відповідно учасники діалогу намагаються дотримуватися кооперативної стратегії, оскільки вона передбачає збереження "балансу у стосунках". Реалізація кооперації відбувається за допомогою ряду тактик: пропозиції, згоди, виправдання, прохання. Містер Берлінг запрошує інспектора присісти та пропонує віскі: *"Yes. Sit down inspector... Have a glass of port – or a little whisky?"*. Інспектор, у свою чергу, погоджується на пропозицію присісти, проте ввічливо відмовляється від спиртних напоїв, виправдовуючи це тим, що він виконує службові обов'язки, що дозволяє йому зберігати дистанцію та не переходити до неформальної ситуації: *"Thank you, sir... No, thank you, Mr. Birling. I'm on duty"*. У зазначеному прикладі виявлені такі мовленнєві акти, як реквестиви, квестиви, констативи; що реалізуються завдяки простим, непоширеним та еліптичним реченням.

Асиметричний зв'язок яскраво виражений у наступному прикладі:

Birling: *(thoughtfully) Eva Smith?*

Inspector: *Do you remember her, Mr Birling?*

Birling: *(slowly) No – I seem to remember hearing that name – Eva Smith – somewhere. But it doesn't convey anything to me. And I don't see where I come into this.*

Inspector: *She was employed in your works at one time.*

Birling: *Oh – that's it, is it? Well, we've several hundred young women there, y'know, and they keep changing.*

Sheila: *What's all this about?*

Birling: *Nothing to do with you, Sheila. Run along.*

Inspector: *No, wait a minute, Miss Birling.*

Інспектор змінює кооперативні тактики на домінування; нав'язування власної точки зору; зниження статусу співрозмовника. Містер Берлінг отримує додаткову роль підозрюваного, проте не змінює стратегію і продовжує дотримуватися тактик згоди та виправдання: "*No – I seem to remember hearing that name – Eva Smith – somewhere... Well, we've several hundred young women there, y'know, and they keep changing*". На противагу йому інспектор застосовує тактики наказу та запитань у формі допиту: "*Do you remember her, Mr Birling? ...No, wait a minute, Miss Birling*". У зазначеному прикладі виявлені такі мовленнєві акти: ін'юнктиви, квестиви, констативи, що є притаманними ситуації допита. Інспектор надає перевагу використанню простих, поширених речень та наказовому способу. Містер Берлінг вживає прості поширені та складні речення та антитезу для пояснення обставин та виправдання власних вчинків. Його мовлення вирізняється повільним темпом, що акцентує увагу на висловленні: "*(slowly) No – I seem to remember hearing that name*".

Наступний приклад демонструє спробу одного з персонажів змінити ситуацію на свою користь, коли Берлінг нагадує про свою довгострокову роль особи, що володіє фабрикою та до кола знайомств якого входить безпосередній начальник інспектора:

Birling: *How do you get on with our chief constable, colonel Roberts?*

Inspector: *I don't see much of him.*

Birling: *Perhaps I ought to warn you that he's an old friend of mine, and that I see him fairly frequently. We play golf together sometimes up at the west brumley.*

Містер Берлінг змінює кооперативну стратегію на конфронтативну та застосовує тактику непрямої погрози для того, щоб повернутися до своєї довгострокової ролі: "*Perhaps I ought to warn you that he's an old friend of mine, and that I see him fairly frequently*" виражену комбінацією модального та перформативного дієслів (*I ought to warn you*), ефект від яких пом'якшується модальним словом *perhaps* У прикладі наявні такі лексико-стилістичні засоби, як конкретизація висловленого та перифраз: "*our chief constable, colonel Roberts ... an old friend of mine*".

Таким чином, роль як стійкий шаблон поведінки, який включає в себе дії, думки, та почуття персонажа, що повинен дотримуватися

певних правил, відображується у його висловленнях. Оскільки ролі мають динамічний характер, довгострокові та короткострокові ролі накладаються одна на одну та входять в протиріччя між собою. Між ролями існує бінарний зв'язок, який може бути симетричним та асиметричним. Для симетричного зв'язку характерним є кооперативна стратегія, яка реалізується за допомогою тактик пропозиції, згоди, виправдання, прохання. Асиметричний зв'язок демонструє поєднання стратегій кооперації та конфронтації, переважають тактики наказу та погрози.

Подальша перспектива дослідження вбачається нам у створенні класифікації стратегій та тактик, що використовуються в ситуації асиметричного спілкування персонажів британської драми ХХ століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Карасик В. И. Язык социального статуса. / В. И. Карасик, – М.: Институт языкознания АН СССР, 1991. - 495 с.
2. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани. – М.: Прогресс, 1969. – 535 с.
3. Щепаньский Я. Элементарные понятия социологии / Я. Щепаньский. – М.: Прогресс, 1969. – 237 с.
4. Hare A. P., Blumberg H. H. Dramaturgical Analysis of Social Interaction / A. P. Hare, H. H. Blumberg. – New York: Praeger, 1988. – 177 p.
5. Claudio Masolo. Roles and Their Descriptions: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.aaai.org/Papers/KR/2004/KR04-029.pdf>
6. Коновалова Ю. О. Можно ли увидеть жизнь в языке?: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ifl.vvsu.ru/files/097DEAC8-32C3-4069-8013-83F6BD66BB8D.pdf>

